

Přinášíme vám II. část dialogu českého amerikanisty o Evropě – s tématy osvícenství, Francouzské revoluce, ovlivnění Ameriky Evropou a naopak, významu míru.

Dialog byl natočen dopoledne ve čtvrtek 28. července 2016 v prostorách knihovny Filosofického ústavu AV ČR, Jilská 1, Praha 1, Staré Město.

Teze:

Wittgenstein tvrdí: „Důvod k otázkám není, proč svět existuje, ale ‘že existuje’.“

Ke vztahu Evropy a Ameriky:

„Myslím si, že Američané mají něco jako „body politic“ – politický národ, který je spojován uctivým vztahem k základním dokumentům: Deklaraci nezávislosti, americké ústavě a připojenými dodatky, čili Listině práv a svobod aj. Toto vše je pro každého Američana něčím posvátným.“

„Lákadlo amerického snu mělo různé podoby. Přítomna byla možnost tvůrčí seberealizace, svoboda, ale hlavně byl vítán ten, kdo již něco uměl ze starého světa.“

„Sám nejsem přítelem tvrzení, že globalizace je amerikanizace. Není to plně pravdivý přístup, nicméně část pravdy ve výroku je.“

... Velká francouzská revoluce ...

MS: *Otevřeme další část putování po Evropě. Jak k vám promlouvají hodnoty, které jsou spojeny s Velkou francouzskou revolucí? Byla to ona, která u osvícenců jako Immanuela Kanta, případně následovníka Hegela umožnila posunout civilizaci na vyšší stupeň. Co vám říká: rovnost, volnost, bratrství?*

JJ: Ano, pro Evropu měla zásadní význam, ale na druhou stranu si musíme uvědomit, že kus Evropy, která se přestěhovala přes oceán, přes Atlantik na druhou stranu, ta bratrství a rovnost příliš nezdůrazňovala, ale zdůrazňovala svobodu individua. Je to základní rozdíl, který tu je mezi Amerikou a Evropou. Nyní se tážete, co z evropského odkazu přežívá a je plodné? Tuto otázku si pěkně klade Tony Judt v knize *Ill fares the land - Zle se vede zemi*. Co zbývá ze sociálnědemokratických ideálů z konce století v současnosti? (k roku 2016 pozn. red.) Varuje před přílišnou amerikanizací našeho myšlení. Nejdůležitější je svoboda jednotlivce. Tato cesta vede k tomu, že na bratrství a rovnost zapomínáme. Tak vzniká napětí mezi Evropou a Amerikou. Jsem přesvědčen, že Obama – jeden z prvních amerických prezidentů, který se snažil evropeizovat Spojené státy, neuspěl. Jen se podívejme, co slyšíme od Donalda Trumpa, tak promlouvá k milionům a milionům. Musíme se tázat proč? Protože k nim nepromlouvá nikdo jiný? Trump není konzervativní, ale demagog. Sám se prohlašuje za „boha“. Máš problém? Trump: vyřeším ti jej.

MS: *Skupina, která podporuje pana Trumpa je sektou 21. století v oblasti demokratické politiky. Zde se dostáváme k poznání, jak jsou někteří lidé zneužitelní: neužívají dostatečně svého rozumu.*

JJ: Ano, stačí vám obyčejný rozum. Není nutné mít titul z Harvardovy univerzity. Myslím si, že to, co vidíme ve Francii s rodinou Le Penových, případně v Americe s panem Trumpem, u nás s Milošem Zemanem, můžeme zahrnout do stále stejné skupiny lidí, kteří je podporují: jsou nevzdělaní.

MS: *Já bych doplnil: na druhou stranu „vysoce“ vzdělaných, kteří zneužívají své postavení.*

JJ: Myslíte? Nebyl bych si tak jist u Trumpa, případně pana Zemana.

MS: Přesvědčil jste mě.

JJ: Ptal jste se na otázku hodnot francouzské revoluce. Idea se uhnízdila ve skandinávských zemích více než ve Francii. S ní váhám. Tam se nevěnovala pozornost statisícům lidí, kteří se najednou stali Francouzi. A možná bude hůř, protože to nemají pod kontrolou.

... Víra a rozum ...

MS: Diskutujeme-li abstraktní témata, zeptám se též, jak vidíte napětí mezi rozumem a vírou, protože obojí je přítomno v městech Athény a Jeruzalém. Nevylučují se, nebo se vzájemně podporují?

JJ: Mohou se vzájemně podporovat. Víím, že jsme si o tom povídali s Jiřím Grygarem. Zde jsme si říkali: nemáme proč zpochybňovat základy víry – jak Václav Havel mluvil o něčem nade mnou, něčem vyšším. Nemusíme se bát říci: existence boží. V čem a kde to vidíme? Osobně si musím říci, že si neumím představit – a tuším, že tuto otázku – po smyslu života si kladl Wittgenstein. „Ne proč, ale že.“ Důvod k otázkám není, proč svět existuje, ale „že existuje“. Z toho pro mě vyplývalo – díváte-li se na svět kolem sebe, nacházíte řád, že je zde jistý software, který byl do vesmíru vložen. Jsme pouhá část celku. Z mého pohledu – žít život jako takový je zázrak. Když člověk přijme toto východisko, má pokoru před tím, kde je místo člověka v tomto vesmíru, jak k tomu přistupovali transcendentalisté jako Ralph Emerson, jenž věřil, avšak odmítl být farářem. Můžeme říci, že byl velkou osobností, která de facto nechtěla rozlišovat mezi tím, co je zdravý rozum a mezi vírou. Lidé se snažili o sloučení obojího.

MS: Lze říci: člověk, jenž má zdravý rozum, musí též věřit v to, že jeho víra anticipuje zdravý rozum.

JJ: Nesmíme zapomenout, že víra je dar, je to klíč k něčemu, co můžeme dál sledovat a naplňovat jako život v křesťanském duchu. Byl jsem na přednášce německého profesora na teologické fakultě v Olomouci, jenž hovořil o tom, jakým způsobem dochází nyní k nové interpretaci islámu – evropeizaci islámu. On v tom vidí velkou naději. Byl bych trochu skeptičtější. Jsem přesvědčen, že si to musí ti se zdravým rozumem „vyříkat“ sami. Pokud to neudělají, bude zaděláno na závěrečný konflikt, ...

MS: ... jenž bude finální. Dostane-li se někdo nekompetentní k jaderným zbraním, Země může zažít poslední hodinku.

JJ: To vyloučeno není. Pořád bylo lepší, pokud kufřík byl pod Brežněnovou postelí a paní Brežněnová měla klíč, jak se s humorem říká, a proto zde byla nějaká naděje.

MS: Bohužel – bipolární svět měl jasně definovanou pozici.

JJ: V současné (květen 2016 pozn.red.) době napsal Noam Chomsky knihu: Kdo řídí tento svět? *Who rules the World?* Víme kým je, avšak plně vymazat ho člověk nemůže. Peníze, které lidstvo vydělává, utrácí za zbraně.

... Mnohost a Evropa ...

MS: Pokročme dále a dovolil bych se zeptat na otázku mnohosti. Jak k ní přistupujete, protože každý jsme individuality a výslednicí stýkání a potýkání individualit vzniká Evropa.

JJ: Jsem přesvědčen, že mnohost je jedna z nadějí lidstva a světa obecně. Myslel si to i z hlediska medicínského, i z hlediska kulturního William James. Myslel si to Horace Kallen, jenž upozornil na skutečnost, že Amerika je pluralistická – a není pluralistická pouze proto, že to dovolí většinová společnost, která tehdy na počátku 20. století byla bílá. Ale většinovou společnost sama pluralita

poznamenávala, přetvářela. Israel Zangwill, jenž napsal hru *The Melting Pot*, byl britský Žid, který povyšoval proces amerikanizace i na rozhodující sílu ve formování amerického národa. Všechno, co do Ameriky přistěhovalci přinášejí, ji posiluje, věřil zase Kallen.

Myslím si, že pluralismus musí být spojen s otevřeností. Tomu věřil Václav Havel – toto téma bylo několikrát zastoupeno na konferencích Fóra 2000. Nyní je otázka: nevytváříme tím prostředí pro napětí?

MS: *To je přece součástí naší existence.*

JJ: Druhá otázka: neztrácíme společného jmenovatele? Ptá se ve svém *Disuniting America* Arthur Schlesinger – jak se Amerika fragmentarizuje. Co už údajně neplatí, je motto *e pluribus unum*. Je to tak? E pluribus unum můžeme definovat různě. Nejen tím, že již neexistuje americký sen, protože on stále existuje. Každý rok po roce 1965 přichází do Ameriky jeden a půl milionu legálních migrantů, ale další přichází nelegálně. Právě ti přichází za americkým snem, i když levicovní liberálové tvrdí, že již dávno neexistuje. Avšak něco přitažlivého musí stále existovat, což ty počty přichozích potvrzují.

MS: *Nezapomínejme, že zde je jednota v mnohosti a mnohost v jednotě. To může zajistit funkčnost společnosti.*

JJ: Zde je ještě jeden problém. Ta americká mnohost v jednotě směřovala k tomu, čemuž se říká jedinečnost poslání. Právě tento přístup vedl prezidenta Bushe k útoku na Irák. Víme však, co to způsobilo. Jak se bude řešit otázka Sýrie?

MS: *Otevřeně si řekneme, kdo dal impuls.*

JJ: Ano, měli bychom si říci: rozpoutaly to spíše Spojené státy než Evropská unie. Ovšem nikdo tomu nezabránil a spíše jsme k tomu přidali.

MS: *Možná se vraťme k onomu pluralismu.*

JJ: S pluralismem lidé bojují. Co je to americká kultura? Učil jsem na diplomatické akademii a tážu se budoucích velvyslanců, co se vám vybaví, když řeknu americká kultura? McDonald's,

MS: *Wall Street Hollywood...*

JJ: Nikdo mi však neřekne Faulkner, ...

MS: *Arthur Miller, Henry Miller, Ralph Emerson ...*

JJ: Nic takového.

MS: *Čím to je, že lidé mají asociace, které jdou jen do pragmatické oblasti života?*

JJ: Obráží se tam potřeba zábavnosti, konzumnosti. Jak toto lze překonávat? Museli bychom být svědky nového šířitele hodnot, které souvisí se spiritualitou. Pokud bychom si mysleli, že to nastane, byli bychom naivní. Nestane se to samo. Musíme si přiznat, že svět není v příliš dobrém stavu. To je východisko, které bychom měli zmínit, a můžeme si za to sami.

MS: *V této situaci bychom se v kontextu mnohosti měli tázat, zda nemůže být mnohost zdrojem dezorientace?*

JJ: Může. To platí o všem. Mám na mysli komputerizaci, situace může být využita i zneužita. Také

proto jsem říkal: Kdyby integrační proces měl být kolem kultury, nedojde se ani k jádru, jelikož Angličané a Francouzi by se nikdy nemohli domluvit. Dnes víme, že Angličané z Evropské unie odejdou a uvidíme, jak se vše bude vyvíjet.

... Sen americký a sen evropský ...

MS: *Měli bychom též říci pár slov o „snu“. Definujete-li americký sen, existuje – dle vás něco jako evropský?*

JJ: To je něco ze základních rozdílů. Kniha European Dream napsal jeden Američan.

MS: *Ano, máte pravdu. Šlo o Jeremy Rifkina, sociologa, který dělal zásadní sociologickou, politickou a historickou analýzu.*

JJ: Nemáme o tom ani povědomí. George Steiner se dívá do minulosti, pokud má hovořit o Evropě. Pohledem do minulosti se otrásá, když říká: Beckham je důležitější než Shakespeare. Pak tvrdí: budoucnost může být zajištěna pouze tím, když peníze půjdou na vzdělání, a ne na zbrojení. Tato teze nemá možnost být prosazena, protože, kdo se za to postaví? Nikdo. Problém je, že Amerika – Spojené státy jsou rozpolcené od II. funkčního období Obamy. Vzpomeňme na Tea Party. Rétorika je podobná jako za McCarthismu, případně komunismu v naší vlasti. Byl jsem na mailing listu Tea Party. Každý den mi posílali tři, čtyři příspěvky. Sám jsem to měl zájem zastavit, ale když po mě chtěly Hospodářské noviny, abych komentoval přípravu amerických voleb, říkal jsem si: musíš poslouchat druhou stranu. Příspěvky jsem si nechával zasílat, ale bylo to otravné.

MS: *Opět jsme u nutnosti plurality. Přece – mohli bychom vymezit americký sen: je třeba být bohatý, být nezávislý, řídit si svůj život. Trochu mi to připadá jako cowboy na plakátu společnosti Marlboro.*

JJ: Jak se říká, to je ten chudý chlapec v hadrech, který přichází do Ameriky a za tři roky jede v cadillacu. Tento model stále funguje. Na úrovni milionů, že se lidé uživili, zachytili atd. Je docela zajímavé se dívat na reakce členů SVU – Společnosti pro vědy a umění – našich intelektuálů v západním světě. Velká většina z nich vždy volí republikány. To znamená, že jejich myšlení je vyhrocené, Amerika je spasila, dala jim šanci nového života, jako dala puritánům v 17. století. Nikdy se nespojí s myšlením liberálů, kteří jsou otevření, nicméně oni nejsou otevření příliš. Abych byl upřímný, viděl jsem korespondenci českých emigrantů do Ameriky z Chicaga, která je velmi rasistická.

MS: *Vždyť se právě Čechům otevřela možnost existence. Češi tam měli svou čtvrť, Čech Antonín Josef Čermák se dokonce stal 44. primátorem –*

JJ: Tomáš Masaryk tam přednášel na univerzitě. Bylo to milión a půl Čechoslováků, kteří pomohli přesvědčit Wilsona.

MS: *Vraťme se k americkému snu ...*

JJ: Myslím si, že Američané mají něco jako „body politic“ – politický národ, který je spojován uctivým vztahem k základním dokumentům: Deklaraci nezávislosti, americké ústavě a připojenými dodatky, čili Listině práv a svobod aj. Toto vše je pro každého Američana něčím posvátným. To slovo bych ještě zdůraznil, protože Američané – ať jsou jakéhokoliv vyznání – si váží toho, že jsou občané. Občanské přesvědčení je základem toho, čemu se říká „civil religion“ - občanské náboženství, ...

MS: *... co ve svém myšlení zdůrazňoval Masaryk, když mluvil o náboženské demokracii.*

JJ: Toto v Americe působí a je to zásluhou amerického snu. Jelikož však Evropa toto nemá, bude

těžké čekat, jakým způsobem se plně integruje. I nadále budeme mít „Orbány“, „Ficy“, „Zemany“ ...

MS: *Jednoduše - bude zde nacionalismus ...*

JJ: ... populistického zrna. Americký sen může být podporován populistickou cestou, ale lidé jsou svým způsobem naivnější, přímočařejší a budou zpívat americkou hymnu, budou se držet srdce, které dávají k dispozici v rámci voleb.

MS: *Tam je ochota vlastní oběti.*

JJ: Nalézáme tam pocit posvátna, že jsem Američan, ale tento model není v Evropě doma.

MS: *Pocit evropské integrity si uvědomíte, když jste v Americe.*

JJ: To je pravda. Evropan si může uvědomit, že je Evropan - možná v tom, jak se bude svět poměřovat, jak se bude střetávat huntingtonovským způsobem. Jsem přesvědčen, že krize, která zde nastává s migrací, terorismem atd., může vést k nějakému zlepšení.

MS: *V tomto ohledu platí: krize jako příležitost. Důležitým komponentem je víra. Uvědomme si, že vojáci působící v americké armádě, se též domnívají, že jejich povinností je „zachraňovat“ svět.*

JJ: Máte pravdu. Manifest „destiny“ je něčím, co bych viděl jako negativum. Je tam vypíchnuta jedinečnost Ameriky. To jistě není dobré a hlavně to nepřineslo žádné dobré výsledky. Šlo o genocidu indiánů, o opakované spory starousedlíků s novousedlíky. Vezměte si rok 1850. Státisíce Irů, kteří umírali hladu, přišli do Ameriky bez peněz, a proto do konce života někteří spláceli těm, kteří je přepravili. Ale v Americe protestanti - staří usedlíci proti nim bojovali. My se dočítáme, jak byli pronásledováni katoličtí kněží, vypalovány katolické kostely atd. Proč? Protože to prý byli „papeženci“, přičemž mluvili stejným jazykem. Nemluvili keltsky, ale anglicky, říkalo se o nich, že jsou nevzdělaní, nejsou hodni demokracie. Zkrátka - jedinečnost má i negativní vliv. Rétorika lidí, jako je dnes Trump - America will be Great Again. Co to znamená? Je to též hrozba zbytku světa.

MS: *Sám víte, že pokud se Američané začnou uzavírat, možná naleznou spojence v Rusku.*

JJ: Mám spíše strach, že se jedním z budoucích spojenců Ameriky může stát Írán.

MS: *Vlastník jaderného programu, byť byl zastaven OSN.*

JJ: Oni se nebudou moci domluvit se sunnity. Uvidíme.

... Rozdíly Evropy a Ameriky ...

MS: *Pokročme dále - podíváte-li se na kulturu Evropy a Ameriky, jaké jsou - dle vás - zásadní odlišnosti. Jde o to, že právě americká kultura vychází z konceptu „tavícího kotlíku“. Do Ameriky přišli lidé, kteří nebyli ochotni podřizovat se evropskému.*

JJ: Přišli lidé, kteří utíkali před Hitlerem. Utíkali, protože si chtěli zachránit život. Lidé, kteří cítili, že by tam měli víc tvůrčí svobody, a ti utvářeli další skupinu. Postupně se z nich stali Američané, byť to v počátku byli Němci, Angličané Češi, Slováci... Tony Judt je nádherný příklad. Byl profesorem historie, anglický Žid, byl předsedajícím Remarquovy společnosti, která se snažila obě strany Atlantiku sblížovat. Byl jsem profesorem Judtem pravidelně oslovován, abych navrhl nějaké české kandidáty, kteří by mohli pomoci propojit naši a americkou akademickou obec. Těch transatlantských osobností je více. Lákadlo amerického snu mělo různé podoby. Přítomna byla možnost tvůrčí seberealizace, svoboda, ale hlavně byl vítán ten, kdo již něco uměl ze starého světa.

Počet evropských profesorů na významných amerických univerzitách je velký. Patří k nim můj slezský přítel z Harvardu Werner Sollors, který významně přispěl k důležité diskusi o rasismu a etnicitě v americké literatuře a kultuře. V roce 1969 jsem dostal nabídku, že mohu zůstat na Newyorské univerzitě, ale rozhodl jsem se vrátit domů. Zkrátka, my víme, že emigrační vlny od nás následovaly po letech 1938, 1948, 1968 – a to z politických důvodů, ale i z existenčních, i z ekonomických. I v této souvislosti je nutné uvést jednu nadějnou skutečnost: pluralismus. Jsou to menšiny, kdo nutí Ameriku, aby realizovala sliby amerického snu. Menšiny připomínaly zásady z dokumentů americké revoluce. Země je nucena být Amerikou právě těmi menšinami. To znamená: černochoy, Židy, nyní Latinoameričany. Ti vlastně naplňují realizaci amerického snu kritikou, když taková není a vynucují si reformní změny. Jedna z nejdůležitějších příšla roku 1954, když byla po rozhodnutí Nejvyššího soudu schválena desegregace školství. A zásadní roli v tom sehrála kniha *Americké dilema* švédského ekonoma, nositele Nobelovy ceny, Gunnara Myrdala. To byl také jeden z počátků hnutí za občanská a lidská práva v Americe.

MS: *Shodou okolností dostal s panem Fridrichem von Hayekem Nobelovu cenu.*

JJ: Právě Myrdal se naléhavě ptal, jak může Amerika fungovat rozdělena na dvě rasy – bílou a černou i poté, co vojáci bojovali proti rasismu v Japonsku, Německu nebo Itálii. Ke zrušení segregace v armádě ovšem došlo až po II. světové válce, což je jedna z velkých ironií.

MS: *Zamýšlí-li se člověk nad Amerikou, nesmí zapomenout, že došlo ke spojení po válce Severu proti Jihu. To, co Evropané nahlíží jako pozitivní, přichází až po válce.*

JJ: Jednu skutečnost, kterou si ne často uvědomujeme. Rasismus, který se znovu diskutuje, po všech střetech s policií, amerických městech a po vzniku hnutí – African – American Lives Matter. Rasismus Ameriky přišel z Evropy a s Evropou.

MS: *Pokud jsou Evropané těmi, kdo odešli z Evropy.*

JJ: Jižané byli Skotové a Irové, Anglani a Francouzi. Občanská válka byla první velký střet a nešlo o zrušení otroctví, případně o otázku, zda je ponechat. Určitě pro Abrahama Lincolna bylo důležitější udržet Spojené státy jako jeden stát. Byla tam zdůrazněna jednota Spojených států. Jižané prohráli a do dnešního dne to tak cítí. Máte to v literatuře, v kultuře. Jižané též vyvěšují vlajku Konfederace. Zkrátka – šlo o velký střet v dějinách Spojených států. Nevyřešil však vztahy mezi bílou a černou rasou.

MS: *Pak muselo přijít ...*

JJ: ... dvacáté století a s ní harlemská renesance, vlny židovské emigrace koncem devatenáctého století.

MS: *Jste přesvědčen, že v budoucnu bude moci v Evropě vzniknout něco jako Spojené státy evropské, nebo jde o utopii, protože národní aspekt není možné rychle přehlédnout?*

JJ: Je to utopie. V současné době nevidím dost vůle, ale ani dost rozumných důvodů v realitě. Mám strach, že politické případy jako je Viktor Orbán v Maďarsku, případně Polsko nyní (v roce 2016 a vláda paní Beaty Szydlové za prezidentování Andrzeje Dudy pozn. red.), že to bude předstupeň k dalšímu stupni nacionalismu. V této chvíli to tak nevidím, že by došlo ke spojení států v podobě Spojených států Evropských. Mám však obavu, že povědomí, které se šíří – ať jde o eurozónu, která se málem rozpadla, nevím, jestli se tam přidáme. Rozhodně nejde o záležitost zítřka, ale je to záležitost čtyř, pěti let, což je pohled optimistů. Do té doby se něco bude muset udělat. Sám nevím, kdo by mohl pomoci vývoji Evropy, celého kontinentu směrem k celoevropské federaci.

... Evropa a ideologie ...

MS: *Navrhuji, abychom se ve vztahu k Evropě dotknuli ideologií, které vzešly z tohoto kontinentu. Mám na mysli jak konstitutivní ideologie – konzervatismus, liberalismus, tak i nacionalismus, fašismus, komunismus. Z ostatních jiných kontinentů tyto ideologie nevzešly. Šlo o bytostné dílo Evropy.*

JJ: Pana George Steinera bych rád doplnil – pokud jde o axiomy: evropští intelektuálové se prosadili zformováním ideologií, které byly uplatněny masově. Šlo o intelektuální „produkty“ Evropy: marxismus, socialismus, nacismus komunismus. U komunismu bych s Milanem Kunderou váhal, zdali nešlo o byzantismus spíše než produkt evropský. Ale plně se všech těch „ismů“ Evropa zříci nemůže. Vzpomínám si, že byla zajímavá diskuse kolem Kunderovy eseje z roku 1984 – Únos střední Evropy – The Rape of Central Europe; odpovídali třeba Milan Šimečka. Ten nechtěl přijmout fakt, že šlo o byzantismus. Zajímavá je zde ještě jedna skutečnost: pokud v Americe někdo vymyslel ideologii, případně zaujal ideologické postavení, v pohledu na chod světa, ten člověk – intelektuál nebyl trestán, ale nebyl ani příliš odměňován, a proto své ideje masově neprosadil. Nyní mám na mysli třeba transcendentalismus, pragmatismus, ...

MS: *... a s ním spojení lidé jako William James, John Dewey. Šlo o čistě univerzitní otázku.*

JJ: Přesně, a zůstalo to tak, i když transcendentalistů je v americké kultuře více než Novoangličanů. Nedávno jsem psal článek o básníkovi A. R. Ammonsovi. Ten opakuje všechny základní myšlenky Ralphi Emersona z transcendentalismu – ve své poezii, která je z amerického Jihu. Co tím chci říci? Evropští intelektuálové byli schopni svou ideologii prodat. To znamená realizovat politický program – ať již nacismus, fašismus, či komunismus.

MS: *Bylo to přece proto, že lidé vyšli z Marxovy 11. teze o Ludvíku Feuerbachovi: „Filozofové svět popisovali a naším úkolem je svět změnit.“*

JJ: Otázka je, proč a zda uspěli? Vyvolání II. světové války není možné hodnotit jako úspěch, nicméně z jejich hlediska ano, nebo dívat se na glóbus, který je z poloviny rudý. To znamená, že komunismus – svým způsobem triumfoval. Musíme do něj započítat maoismus, atd.

MS: *Je otázka, proč se ideologie neprosadily v Severní Americe, když se lehce zahnízdily v Latinské Americe?*

JJ: Americká ideologie je velmi pragmatická. Sám nejsem přítelem tvrzení, že globalizace je amerikanizace. Není to plně pravdivý přístup, nicméně část pravdy ve výroku je. Teze „globalizace je amerikanizace“, to je ideologie, avšak velmi praktická, pragmatická. Řekl bych, že je pro prostého člověka hmatatelná.

MS: *Jen se podívejme – v Čechách pragmatismus prosazoval Karel Čapek.*

JJ: Globalizace není ve světě vnímána jenom negativně – ani by tak vnímána být neměla.

... Poválečný stav ...

MS: *Byl bych rád, pokud bychom se mohli dotknout jedné skutečnosti – a to období po II. světové válce. Vám bylo po skončení II. světové války 8 let. Co znamená z vašeho pohledu válka pro člověka a jaké má implikace pro vývoj? Evropské sjednocení bylo odpovědí na II. světovou válku.*

JJ: Jistě! Můžeme říci, že výsledky z Jalty byly překonány až po roce 1989, kdy tedy II. světová válka skončila. Jistě, války dávají možnost vítězit, prosazovat se atd. Pokud byly vojensky podpořeny, vedly

ke světovládě. Příkladem může být Adolf Hitler, Mussolini aj. Včera (27. července 2016 pozn.red.) jsem se díval na film Gelhornová a Hemingway. Podivil jsem se, že i po II. světové válce se generál Francisco Franco udržel u moci. Musel tedy být podporován i Američany, i těmi, kteří proti němu bojovali. Kdo jiný by ho podporoval? Mussolini byl pověšen, Hitler skončil, jak skončil. Proč Franco vše přežil, když vše začalo v roce 1936?

MS: *Snad ne boží záměr ...*

JJ: Vše je mimo rozhodování jednoho člověka. Pocházím z Hlučínska, které bylo „ztraceno“ během válečných výpadů Prusů za panování Marie Terezie. Žili jsme dvě staletí jako Prusové. Mnichov nás „vrátil“ Hitlerovi, a proto můj tatínek (když jsem se narodil, ještě byl československým vojákem), byl jako všichni muži na Hlučínsku najednou vtažen Hitlerovy armády. Kam patříme, se měnilo každou chvílí, takže jsme nevěděli, kdo vlastně jsme. Na Těšínsku si mohli ještě národní příslušnost vybrat, o nás rozhodovaly jiné síly a bez nás. Válka není otázka jednotlivců. Ti se mohou stát jen obětí. Z fronty se už domů nevrátili tři muži z naší rodiny a dva, včetně mého otce, jako invalidé. Války mění lidské osudy, jednotlivců i národů.

MS: *Člověk k tomu dává velký impuls ...*

JJ: Spíše bych řekl, že tam hraje důležitou roli ideologie.

MS: *Třetí říše je spojena s panem Adolfem Hitlerem – byla zde snaha vytvořit velké Německo.*

JJ: Viděli jsme ideologii, která byla inspirována Hitlerem a ostatními nacisty. Stejně to je u Mussoliniho v Itálii. Uvědomme si, že tam byl proveden zásah do Afriky, do Etiopie. Něco měl zájem udělat Mussolini, ...

MS: *... aby se zapsal do vývoje dějin. Přemýšlíte-li nad tím, jde to protipól služby. V rámci záměru o Evropě jsem měl možnost hovořit s Karlem Schwarzenbergem, který mi říkal: „Řídím se tím, čím Jan Lucemburský – sloužím.“ Lidé, kteří upřednostňují službu, vědí, že důležité jsou malé kroky, než být zastoupen velkými, které stejně končí špatně, neboť se tam objeví pýcha člověka. Bohužel to dopadá na obyčejné lidi.*

JJ: Jistě, ale válka nepropuká rozhodnutím obyčejných lidí. Oni se stávají její obětí, avšak též vykonavateli. Víím, že u nás nebyl nikdo nadšen Hitlerem. Chvíli trvalo, než přišly první zprávy, že ten zemřel u Stalingradu, ten zase tam atd. Můj tatínek se vrátil až v roce 1946, protože byl válečný zajatec. Doma jsme mysleli, že je dávno mrtvý. Zpět k vaší otázce. Na to téma existuje řada nádherných knih a umění zpracovalo smysl válečného stavu pro život jednoho člověka, který je buď obětí války, nebo dokonce války využívá. Na první pohled to vypadá jako myšlenkově podezřelé, ale pokud o tom přemýšlíte, všechen vývoj je o obětech. Mne tedy nepřekvapily některé vesnice na Hlučínsku, které chtěly postavit pomníček vojákům, kteří padli ve válce, i když na historicky v tu chvíli nesprávné straně. Ale krajští úředníci, kteří hlučínskou minulost nezažili ani ji neznají, hlasitě protestovali.

MS: *Když se podíváte do svých raných vzpomínek ...*

JJ: Vrátil jsem se ke svému Hlučínsku. Po první světové válce vzniklo Československo. Paní Anna Malchárková, spisovatelka z Dolního Benešova, napsala román *Vyhnanovec*, která velmi zajímavým a odvážným způsobem pojednává o období 1918 – 1921, kdy se rozhodovalo, kam to Hlučínsko půjde – jestli se stane součástí Československa, zůstane Německu, případně se stane součástí Polska. Do rozhodování, které trvalo dva – tři roky – se nikdo z těch, jichž se to týkalo, neměl vměšovat. Stali jsme se díky slovanskému jazyku, jímž jsme mluvili, Čechoslováky. Ale i Masarykova republika se

chovala k obyvatelům Hlučínska velmi zdrženlivě, protože nevěděla, nakolik jsou Češi, případně Čechoslováci. Naše totožnost? Nejspíše Evropané, když ji evropské dějiny tolik formovaly. Snad ještě Středoevropané. Naše rodina žije v domě, který se nehnul z místa, a přesto byl součástí šesti různých států.

MS: *Ti, kdo vyrostli v mírových dobách, řádně neocení skutečnost míru. My si připomínáme válečná období, avšak válečný stav je vzpomínkou na vzpomínky našich předků.*

JJ: Máte pravdu. Jakékoliv postupy, které jsme mohli vidět u některých evropských státníků, vedly k utvoření nejen společného trhu, ale i společného kontinentu – federace, jednoho občanského prostoru – což v Evropě zachovává mír.

MS: *Ano, o společném Evropském domě hovořil například Michail Gorbačov. Existuje sice snaha něco uskutečnit, ovšem zatím stále přešlapujeme u slovní formy, kterou bude třeba vyplnit obsahem.*

JJ: Tomu brání rozdíly, a ty jsou větší, než jsme si mysleli.

MS: *Děkuji vám, pane profesore a doufám, že v třetím setkání dostaneme k tématu integrace, ale i například vzdělání, jemuž jste se jako pedagog věnoval.*